

**Αναπαράσταση των Γυναικών Υποψηφίων στις Εφημερίδες
στα Πλαίσια της Προεκλογικής Περιόδου - Ευρωεκλογές 2009**

Ιούλιος 2009

Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού Φύλου

Εισαγωγή

Ο σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η εξέταση της αναπαράστασης των γυναικών υποψηφίων από τις δύο βασικές εφημερίδες της Κύπρου, *Πολίτη* και *Φιλελεύθερο* στα πλαίσια της προεκλογικής περιόδου και λίγες μέρες μετά τις Ευρωεκλογές του 2009. Αναλύοντας ποιοτικά και ποσοτικά άρθρα σχετικά με τις Ευρωεκλογές, που δημοσιεύτηκαν στις υπό μελέτη εφημερίδες, από τον Ιανουάριο μέχρι τον Ιούνιο του 2009, θα γίνει μία προσπάθεια σύγκρισης του ποσοστού αναφορών σε γυναίκες και άνδρες πολιτικούς, μέσα από συνεντεύξεις, παραθέσεις από δηλώσεις, θέσεις και απλές αναφορές. Θα γίνει επίσης, ποιοτική ανάλυση λόγου (discourse analysis) του τρόπου παρουσίασης των γυναικών πολιτικών.

Όπως θα αναλυθεί και πιο κάτω, από την έρευνά προέκυψε ότι οι γυναίκες υποαντιπροσωπεύονται στις υπό μελέτη εφημερίδες, κατά την περίοδο της εντατικοποίησης των πολιτικών συζητήσεων για τις Ευρωεκλογές. Επιπρόσθετα, η διάσταση του φύλου απουσιάζει από τις θεματικές εστιάζσεις των προεκλογικών εκστρατειών. Ο όρος διάσταση του φύλου σύμφωνα με το Συμβούλιο της Ευρώπης (1998) προνοεί το σχεδιασμό και την άσκηση πολιτικής με τέτοιο τρόπο ώστε να λαμβάνονται υπ' όψη η άνιση θέση ανδρών και γυναικών και να προνοούνται τροποποιήσεις, προσαρμογές και αλλαγές στους θεσμούς προς την κατεύθυνση της ισότητας. Η μη αναφορά της διάστασης του φύλου στις κοινωνικές- οικονομικές συζητήσεις αγνοεί τις συνέπειες που έχουν για τις γυναίκες. Τέλος, θα δούμε πώς στερεότυπα κοινωνικού φύλου αναπαράγονται μέσα από την παρουσίαση των γυναικών υποψηφίων για τις Ευρωεκλογές. Μια τέτοια αναπαραγωγή υποβοηθά τη διατήρηση των πατριαρχικών δομών τόσο της πολιτικής σκηνής, όσο και της κοινωνίας (Connell 1995).

Πριν από την παρουσίαση των ερευνητικών αποτελεσμάτων γίνεται μία γενική αναφορά στη σημασία της μελέτης της αναπαράστασης του κοινωνικού φύλου από τις εφημερίδες και τα ΜΜΕ γενικότερα και παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας.

Η σημασία της αναπαράστασης του κοινωνικού φύλου από τα ΜΜΕ

Από τη σκοπιά των θεωριών της κοινωνικής κατασκευής, είναι σημαντική η μελέτη της αναπαράστασης του κοινωνικού φύλου από τις εφημερίδες. Οι εφημερίδες είναι ινστιτούτα που παράγουν κοινωνικές προσαγές μέσα από τις αναπαραστάσεις που προσφέρουν. Οι αναπαραστάσεις των εφημερίδων, όπως και όλων των ΜΜΕ, είναι πόλοι επηρεασμού της κοινωνικής πραγματικότητας (Friedan 1965, Modleski 1984, Tuchman 1978, Duncan 1994). Με βασική αρχή ότι το κοινωνικό φύλο είναι κοινωνικό και ιστορικό κατασκεύασμα, το οποίο δεν είναι καθορισμένο από ένα βιολογικό ντετερμινισμό αλλά υπόκειται σε αλλαγές, (Ang and Hermes 1991, Connell 1995) θα μελετηθεί η παρουσίαση και η ταυτόχρονη κατασκευή της πολιτικής σκηνής κατά την περίοδο των Ευρωεκλογών στην Κύπρο. Δεν υποστηρίζεται βέβαια ένας κειμενικός ντετερμινισμός¹. Υποστηρίζεται η κειμενική ανάλυση του λόγου των εφημερίδων οι οποίες έχουν τη δύναμη, όπως και όλα τα μέσα ενημέρωσης, να επιλέξουν το περιεχόμενο που θα προβάλουν (Hall 1973, 1980) καθώς και το πώς θα το προβάλουν. Οι εφημερίδες λοιπόν δεν αναπαριστούν πιστά τα πολιτικά δρώμενα. Αυτά που θα προβάλουν και αυτά που δεν θα προβάλουν, ο τρόπος παρουσίασης των γεγονότων και η έκταση που θα τους δώσουν διαμορφώνουν την κατανόηση του πολιτικού γίνεσθαι. Τα κείμενα έχουν τη δυνατότητα να ξεγελούν τον/την αναγνώστη/τρια αποκρύπτοντας την επίδραση του μέσου στο μήνυμα, και δημιουργώντας την αίσθηση ότι αυτό που παρουσιάζουν είναι η καθαρή αλήθεια των πραγμάτων (Tagg 1988, Baudrillard 1988).

Έρευνες για την επίδραση των ΜΜΕ στην κατανόηση της πολιτικής σκηνής έδειξαν ότι τα μέσα δημιουργούν πλασματικές εικόνες για τα τεκταινόμενα. Για παράδειγμα η έρευνα των Gidengil και Everitt (2003) για τις καναδικές εκλογές του 1993, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι τηλεοπτικές αναπαραστάσεις των γυναικών υποψηφίων δεν ανταποκρίνονταν στο πραγματικό τους προφίλ. Η καναδική τηλεόραση, υπερ-προέβαλε σκηνές επιθετικής συμπεριφοράς από τις γυναίκες υποψήφιας, δημιουργώντας την εντύπωση ότι ήταν πιο επιθετικές από τους άντρες συναδέλφους τους, ενώ στην πραγματικότητα συνέβαινε το αντίθετο. Όμως, η παρούσα έρευνα εστιάζεται στις εφημερίδες με σκοπό να εξεταστεί ο τρόπος που αναπαριστούνται οι γυναίκες και οι άντρες πολιτικοί σε αυτές. Επιλέχθηκαν προς μελέτη οι εφημερίδες και όχι άλλα ΜΜΕ επειδή αυτές απολαμβάνουν το μεγαλύτερο κύρος για την έγκυρη ενημέρωση και αυτό τις καθιστά ακόμα πιο ισχυρές και υπεύθυνες για τη δημιουργία των πεποιθήσεων μας για τα πολιτικά τεκταινόμενα.

¹ Βλ την κριτική προσέγγιση της Janice Radway (1987) στον κειμενικό ντετερμινισμό και τις μελέτες της στη διαλεκτική σχέση των ΜΜΕ με το κοινό.

Μεθοδολογική προσέγγιση

Για τη μελέτη αυτή χρησιμοποιήθηκε η μικτή μέθοδος της ποσοτικής και ποιοτικής ανάλυσης της παρουσίας των πολιτικών εκπροσώπων στις δύο βασικές εφημερίδες της Κύπρου, Πολίτη και Φιλελεύθερο. Επιλέχθηκαν αυτές οι δύο εφημερίδες επειδή έχουν κατά μέσο όρο τη μεγαλύτερη αναγνωσιμότητα από το κυπριακό κοινό, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της εταιρείας ερευνών Rai (2009). Συγκεκριμένα, από το συνολικό ποσοστό αναγνωσιμότητας του μήνα Μαΐου που όπως κατέγραψε η Rai (2009), ήταν 23,8% σε καθημερινή βάση, η εφημερίδα Φιλελεύθερος έχει ποσοστό αναγνωσιμότητας 13,6% και η εφημερίδα Πολίτης έχει ποσοστό αναγνωσιμότητας 6,9%. Επιπλέον, σύμφωνα με τα στοιχεία που συλλέχθηκαν από όλες τις κυπριακές εφημερίδες, οι εφημερίδες Πολίτης και Φιλελεύθερος έχουν το μεγαλύτερο αριθμό κυκλοφορίας. Από τα μεγάλα ποσοστά αναγνωσιμότητας και τη ψηλή κυκλοφορία των εφημερίδων Φιλελεύθερος και Πολίτης προκύπτει ότι απολαμβάνουν το μεγαλύτερο βαθμό κοινής αποδοχής από το κυπριακό κοινό.

Για την εξέταση της υπόθεσής για την υπο-αντιπροσώπηση των γυναικών στην πολιτική αρθρογραφία, χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της ποσοτικής ανάλυσης του ποσοστού αναφορών σε γυναίκες και άνδρες πολιτικούς, μέσα από συνεντεύξεις, παραθέσεις από δηλώσεις, θέσεις και απλές αναφορές. Μελετήθηκαν διακόσια άρθρα, εκατό από κάθε εφημερίδα. Τα άρθρα επιλέχθηκαν με τη μέθοδο της θεματικής έρευνας στις ιστοσελίδες των εφημερίδων με κριτήριο αναζήτησης τη λέξη «Ευρωεκλογές». Τα άρθρα που επιλέχθηκαν έπρεπε να πληρούν δυο απαραίτητα κριτήρια, (α) να αφορούν τις Ευρωεκλογές και (β) να έχουν στο περιεχόμενό τους τουλάχιστον ένα από τα ακόλουθα: α. συνέντευξη από κάποια/ο πολιτικό που να έχει βασική θεματική τις Ευρωεκλογές, β. παράθεση από δήλωση υποψήφιου/ας, γ. αναφορά στην προεκλογική δράση του/της υποψήφιου/ας, δ. αναφορές σε υποψήφιους/ες από άλλους πολιτικούς ή δημοσιογράφους. Έγινε λοιπόν, μία πραγματική μέτρηση της αναπαράστασης των ανδρών και γυναικών πολιτικών σε άρθρα σχετικά με τις Ευρωεκλογές και των δύο εφημερίδων. Διευκρινίζεται ότι τα διακόσια άρθρα που μελετήθηκαν δεν καλύπτουν όλο το εύρος των δημοσιεύσεων για τις Ευρωεκλογές. Θεωρούνται όμως αρκετά για να σκιαγραφήσουν το πεδίο λόγου που διέπει τις αναπαράστασεις ανδρών και γυναικών πολιτικών στις υπό μελέτη εφημερίδες.

Αφού έγινε η επιλογή άρθρων με βάση τα δύο θεματικά κριτήρια, ακολούθησε τυχαία δειγματοληψία άρθρων ανάμεσα σε αυτά που πληρούσαν τα κριτήρια. Δηλαδή, κάθε άρθρο που ήταν εντός θέματος με βάση τα κριτήρια που τέθηκαν, εντασσόταν στα υπό

μελέτη άρθρα και η διαδικασία αυτή τηρήθηκε μέχρι να συμπληρωθεί η συλλογή όλων των άρθρων που μελετήθηκαν.

Η ποσοτική έρευνα κάλυψε την περίοδο 13 Μαΐου - 13 Ιουνίου 2009, το διάστημα δηλαδή της εντατικοποίησης των πολιτικών συζητήσεων για τις Ευρωεκλογές. Η περίοδος αυτή καλύπτει τόσο την κορύφωση της προεκλογικής εκστρατείας όσο και το σχολιασμό των αποτελεσμάτων κατά τις πρώτες μέρες μετά από τις Ευρωεκλογές της 6^{ης} Ιουνίου.

Εκτός από την ποσοτική αναπαράσταση των γυναικών, είναι εξίσου σημαντική και η ποιοτική ανάλυση του λόγου που χρησιμοποιήθηκε από τις υπό μελέτη εφημερίδες για τη συζήτηση της υποψηφιότητας των γυναικών στις Ευρωεκλογές του 2009. Για την εξέταση του πώς παρουσιάστηκαν οι γυναίκες πολιτικοί έγινε ποιοτική ανάλυση λόγου, κάτω από τη θεωρητική παραδοχή ότι αυτός είναι ικανός να δημιουργήσει πραγματικότητες (Foucault 1977, 1980).

Η υπο-αντιπροσώπηση των γυναικών στις υπό μελέτη εφημερίδες

Κατά την περίοδο της εντατικοποίησης των πολιτικών συζητήσεων, από τις 13 Μαΐου 2009 μέχρι τις 13 Ιουνίου 2009, καταγράφηκαν τα ακόλουθα ποσοστά αντιπροσώπησης ανδρών και γυναικών στα άρθρα που μελετήθηκαν². Στην εφημερίδα *Φιλελεύθερος* το ποσοστό της ανδρικής αντιπροσώπησης ήταν 82,7% έναντι του 17,3% της γυναικείας αντιπροσώπησης. Στην εφημερίδα *Πολίτης* το ποσοστό της αντρικής αντιπροσώπησης ήταν 76,7% έναντι του 23,3% της γυναικείας αντιπροσώπησης. Το αθροιστικό ποσοστό της αντιπροσώπησης των αντρών και των γυναικών πολιτικών και στις δύο εφημερίδες είναι 80% άντρες και 20% γυναίκες.

Αντιπροσώπηση	Ποσοστό Φιλελεύθερος	Ποσοστό Πολίτης	Ποσοστό και για τις δύο εφημερίδες
Αντρών Πολιτικών	82,7%	76,7%	80%
Γυναικών Πολιτικών	17,3%	23,3%	20%

Η τεράστια διαφορά στην αναπαράσταση των γυναικών πολιτικών από τις υπό μελέτη εφημερίδες δείχνει ότι ο τύπος αγνόησε το θέμα της εισδοχής και του ρόλου των γυναικών στην πολιτική σκηνή. Η επισκίαση αυτή βάζει κρυφά εμπόδια στην πολιτική τους

² Όπως προαναφέρθηκε, η μέτρηση περιλάμβανε τυχαία άρθρα που αφορούσαν τις ευρωεκλογές και τα οποία περιλάμβαναν αναφορές μέσα από συνεντεύξεις, παραθέσεις από δηλώσεις και θέσεις πολιτικών που δεν ήταν απαραίτητα υποψήφιοι/ες στις ευρωεκλογές (βλ. Μεθοδολογία σελ. 4)

σταδιοδρομία (Everitt και Gidengil 2003) τόσο προεκλογικά όσο και μετεκλογικά διότι δημιουργείται η εντύπωση ότι οι γυναίκες πολιτικοί δεν είναι αρκετά δραστήριες. Αφού οι πολίτες δεν βρίσκονται εκεί όταν συμβαίνουν οι πολιτικές εξελίξεις και η ενημέρωσή τους επαφίεται στα ΜΜΕ (Portraying Politics 2005-2006), μέρος των οποίων είναι και οι εφημερίδες, τότε η ελλειπής αναπαράστασή των γυναικών πολιτικών από τον τύπο, δημιουργεί την αντίληψη ότι οι ίδιες έχουν ελλιπή δράση στην πολιτική σκηνή με αποτέλεσμα να ενισχύεται η πατριαρχία στην πολιτική σκηνή μέσα από τη δημιουργία των «αόρατων γυναικών» (Portraying Politics 2005-2006). Όταν δηλαδή, η δράση και η παρουσία των γυναικών δεν προβάλλεται, τότε ενισχύεται ή δημιουργείται η εντύπωση ότι οι γυναίκες έχουν συμπληρωματικό ρόλο στην πολιτική σκηνή (Everitt και Gidengil 2003). Ακόμα και όταν δύο γυναίκες Κύπριες πολιτικοί καταφέρνουν να μπουν στο Ευρωκοινοβούλιο με τη ψήφο του λαού, οι εφημερίδες υπο-προβάλουν το γεγονός. Στις προηγούμενες Ευρωεκλογές δεν εκλέχθηκε καμία γυναίκα Ευρωβουλευτής, σε αυτές τις εκλογές εκλέχτηκαν δύο γυναίκες στο Ευρωκοινοβούλιο, μετατρέποντας το ποσοστό της γυναικείας αντιπροσώπευσης από το 0% στο 33%. Το γεγονός αυτό αντί να τύχει πανηγυρικής παρουσίασης στον τύπο, σχεδόν αγνοήθηκε. Στα σχόλια, τις συνεντεύξεις και την παρουσίαση των θέσεων κυριάρχησαν σε μεγάλο ποσοστό οι άντρες σε δυσαναλογία με το εκλογικό αποτέλεσμα.

Πέρα από την αριθμητική υπεροχή της αναπαράστασης των ανδρών πολιτικών από τις υπό εξέταση εφημερίδες, η έννοια των “αόρατων γυναικών” (Portraying Politics 2005-2006) ενισχύθηκε έμμεσα και με ένα άλλο τρόπο. Έμμεσα, σε πολλές αναφορές άρθρων στο Ευρωκοινοβούλιο αγνοήθηκε η ύπαρξη των γυναικών μέσα από τη χρήση ενός λόγου που δεν υπολόγιζε την παρουσία των γυναικών στο Ευρωκοινοβούλιο. Για περαιτέρω κατανόηση της έμμεσης αγνόησης των γυναικών θα παρατεθεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα από ένα άρθρο που δημοσιεύθηκε στις 28 Μαΐου 2009 στην εφημερίδα Φιλελεύθερος. Το άρθρο αυτό σχολίαζε τη μισθολογική κλίμακα των ευρωβουλευτών. Ο αρθρογράφος αναφερόμενος στο μισθό που προσφέρεται κατά τη συμμετοχή στο Ευρωκοινοβούλιο αναφέρει ότι οι Ευρωβουλευτές δεν έχουν δωρεάν αεροπορικά εισιτήρια για τις γυναίκες και τα παιδιά τους. Τοποθετώντας τους Ευρωβουλευτές στο πλαίσιο της οικογενειακής δομής και προσωπικής ζωής, υιοθετεί αυτόματα την πατριαρχική λογική αποκλείοντας το ενδεχόμενο να πρόκειται για γυναίκα ευρωβουλευτή. Η λογική του άντρα ευρωβουλευτή ως της αυτονόητης νόρμας και η ταυτόχρονη επισκίαση της γυναίκας είναι διάχυτη στις υπό εξέταση εφημερίδες. Οι εφημερίδες βεβαίως, είναι προϊόντα της κοινωνίας στην οποία δραστηριοποιούνται και μεταφέρουν τις αξίες και τις πραγματικότητές της (Bell 1991). Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι οι εφημερίδες είναι απλά

κάτοπτρα όπου αντανακλάται η «πραγματικότητα». Οι εφημερίδες συμμετέχουν διαμεσολαβητικά στην κατασκευή της πραγματικότητας, καθώς η γλώσσα τους είναι ικανή να ενδυναμώνει ή να αποδυναμώνει και να παράξει την κοινωνική πραγματικότητα, (Searle 1979, Τσολακίδου 1996) με αυτά που λέει και με αυτά που δε λέει. Έτσι, οι γλωσσικές αναφορές που αποκλείουν τη γυναικεία συμμετοχή στην ευρωβουλή είναι αποδυναμωτικές για τη θέση των γυναικών στην πολιτική σκηνή. Η πατριαρχία στον πολιτικό τομέα παγιώνεται δια μέσου της αναπαράστασής της σαν της μόνης και αδιαμφισβήτητης νόρμας.

Η έλλειψη της διάστασης του φύλου στον προεκλογικό λόγο

Πέρα από την υπο-αντιπροσώπηση των γυναικών στην πολιτική αρθρογραφία, παρατηρήθηκε και μία παράλληλη αγνόηση των προβλημάτων που έχουν σαν βάση τους τις διακρίσεις κατά των γυναικών, τόσο μέσα από την αναπαράσταση του προεκλογικού λόγου ανδρών και γυναικών πολιτικών όσο και μέσα από τις θέσεις των δημοσιογράφων. Πιο συγκεκριμένα, κατά τους δύο βασικούς άξονες της προεκλογικής εκστρατείας για τις Ευρωεκλογές, που ήταν το Κυπριακό³ και η οικονομική πολιτική, στα πλαίσια της υφιστάμενης οικονομικής κρίσης, παρατηρήθηκε η σχεδόν παντελής έλλειψη της παρουσίασης της έμφυλης διάστασης των προβλημάτων αυτών, υπονοώντας ότι οι άντρες και οι γυναίκες βιώνουν τις ίδιες συνέπειες από αυτά.

Η προβολή του προεκλογικού λόγου εστιάζεται στο Κυπριακό πρόβλημα και στην ενδεχόμενη λύση του. Ο λόγος όμως, δεν ενέχει καθόλου την έμφυλη διάσταση του προβλήματος. Η αποσιώπηση των έμφυλων διαστάσεων του Κυπριακού από τον τύπο, με την έλλειψη της σχετικής αρθρογραφίας ενόψει των Ευρωεκλογών υπαινίσσεται πρώτο, ότι δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις συνέπειες του προβλήματος στους άντρες και στις γυναίκες και δεύτερο, ότι το Κυπριακό πρόβλημα και η έμφυλη διάσταση είναι ασύμβατες μεταβλητές ενασχόλησης και ότι το Κυπριακό πρόβλημα προέχει στις συζητήσεις. Ακόμα και σε άρθρα που γίνεται αναφορά στο Κυπριακό και στην ισότητα των γυναικών τα θέματα αυτά παρουσιάζονται σαν να είναι εντελώς ξέχωρα. Τα προβλήματα αυτά αντιμετωπίζονται σαν να μην έχουν σχέση μεταξύ τους. Υπάρχει μία αδιαχώριστη σύνδεση του Κυπριακού με τα ζητήματα του κοινωνικού φύλου καθώς οι γυναίκες και των δύο κοινοτήτων υπέστηκαν σε μεγάλο βαθμό τις δυσμενείς συνέπειες του με βιασμούς, εγκυμοσύνες και στιγματοποίηση καθώς και την απώλεια της κατοικίας (MIGS 2005). Επιπρόσθετα, μετά το 1974 οι γυναίκες της Κύπρου έτυχαν άνισης μεταχείρισης από το κράτος (μη αναγνώριση της προσφυγικής ταυτότητας στις/στους εκ μητρογονίας

³ Παρόλο που η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν υπήρξε ποτέ οργανισμός επίλυσης εθνικών προβλημάτων εντούτοις οι πολιτικοί αρχηγοί της Κύπρου την παρουσιάζουν συχνά ως τέτοια.

πρόσφυγες⁴). Το Κυπριακό είναι πρόβλημα όλων των πολιτών είτε είναι άντρες είτε είναι γυναίκες. Η συστηματική και έντονη όμως αναφορά στο Κυπριακό χωρίς την ταυτόχρονη ανάλυση της έμφυλης διάστασης προβλημάτων όπως ο εκτοπισμός, η προσφυγοποίηση, η απώλεια στέγης, εργασίας, κεφαλαίου κλπ, καθιστά αναποτελεσματική και άνιση την ανάπτυξη πολιτικών και μέτρων. Περαιτέρω, οι τραγικές συνέπειες που επέσυρε για τις γυναίκες νομιμοποιούνται δια της μη αναφοράς τους. Η μη αναφορά ισούται με την αγνόηση, την αποποίηση, τη νομιμοποίηση ως τη λογική συνέχεια.

Όσο αναφορά στο οικονομικό ζήτημα, οι γυναίκες απουσιάζουν αισθητά από τις συζητήσεις των εφημερίδων. Στις πλείστες των περιπτώσεων άντρες καλούνται να μιλήσουν για το πρόβλημα και με τη σειρά τους, το αντιμετωπίζουν ως ένα ενιαίο πρόβλημα αγνοώντας τις διαφορετικές διαστάσεις που έχει για τους άντρες και τις γυναίκες. Η αναπαράσταση αυτή δημιουργεί μία πλασματική εικόνα για τις οικονομικές συνθήκες, υπονοώντας ότι είναι ίδιες για τους άντρες και τις γυναίκες, αφού δεν γίνεται ξεχωριστός λόγος. Οι γυναίκες όμως, από ότι δείχνουν τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας Κύπρου (2006) αντιμετωπίζουν κατά μεγαλύτερο ποσοστό οικονομικά προβλήματα από ότι οι άντρες. Συγκεκριμένα, το ποσοστό κινδύνου φτώχειας είναι 18% στις γυναίκες έναντι του 14 % στους άντρες (ΥΣΤΑΤ 2006). Ανάμεσα στην ομάδα των ανθρώπων που ζουν μόνοι, οι γυναίκες κατά πολύ μεγαλύτερο ποσοστό από τους άντρες ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας. Συγκεκριμένα, το ποσοστό των γυναικών που ζουν μόνες τους και βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας είναι 52% έναντι του 28% των αντρών (ΥΣΤΑΤ 2006). Επιπρόσθετα σε όλα αυτά, άντρες καλούνται να μιλήσουν για την οικονομία. Η μη αναφορά της έμφυλης διάστασης του οικονομικού ζητήματος και η συζήτησή του από άντρες μόνο, δημιουργεί το λογικό επακόλουθο ότι οι άντρες είναι αρμοδιότεροι για την επίλυση του προβλήματος αυτού. Αυτό αποκλείει τις γυναίκες από την ανάπτυξη πολιτικών για την αντιμετώπιση ενός προβλήματος που τις αφορά. Ενώ οι γυναίκες λοιπόν, βιώνουν εντονότερα οικονομικά προβλήματα στην Κύπρο, όπως δείχνουν τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας Κύπρου, τους αφαιρείται ο λόγος στη συζήτηση για την οικονομική πολιτική.

Η έλλειψη της διάστασης του φύλου στην προβολή του προεκλογικού λόγου, σε ένα μεγάλο βαθμό αναπαριστά και την αδιαφορία των πολιτικών αρχηγών στα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα των γυναικών (Βασιλειάδου 2002). Οι υπό μελέτη εφημερίδες όμως, πολλές φορές αγνοούν πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση της εξάλειψης της ανδροκρατίας στην

⁴ Παρατηρήθηκε προβολή του αιτήματος της κίνησης προσφύγων εκτοπισμένων μανάδων και της προσφυγής τους στο ΕΔΑΔ (Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων) αλλά δεν έγινε σύνδεσή της με τις ευρωεκλογές.

πολιτική. Παρατηρήθηκε ότι η κάλυψη της πανευρωπαϊκής εκστρατείας για την ίση αντιπροσώπευση στην πολιτική⁵ ήταν ελάχιστη. Μια τόσο σημαντική προσπάθεια προς την επίτευξη της εκδημοκρατικοποίησης της πολιτικής, δεν θεωρήθηκε αρκετά σημαντική από τις εφημερίδες, ώστε να εγείρει τις πένες των αρθρογράφων για να τη σχολιάσουν ικανοποιητικά. Σε αυτό το γεγονός βλέπουμε τη σημαντικότητα των μέσων ως των εχόντων στα χέρια τους τη δύναμη να προβάλουν ό,τι αυτά θεωρούν σημαντικό (Geis 1987). Δεδομένου του ρόλου τους ως βασικών φορέων ενημέρωσης, στην προκειμένη περίπτωση, αδυνατούν να ενημερώσουν για μια προσπάθεια εκδημοκρατικοποίησης της ευρωβουλής, υποβοηθώντας έτσι τη διατήρηση της πατριαρχικής δομής της.

Η αναπαραγωγή των κοινωνικών στερεοτύπων για τις γυναίκες πολιτικούς

Πιο πάνω μελετήθηκε η απουσία των γυναικών και των γυναικείων θεμάτων από τα φύλλα των υπό μελέτη εφημερίδων. Προκύπτει όμως και το ερώτημα: τις φορές που οι γυναίκες ήταν παρούσες στις πολιτικές στήλες των εφημερίδων, με ποιο τρόπο παρουσιάστηκαν; Το βασικό επιχείρημα είναι ότι οι αναπαραστάσεις των γυναικών στις εφημερίδες Πολίτης και Φιλελεύθερος περιέπεσαν σε αναπαραγωγή κοινωνικών στερεοτύπων του φύλου. Η αναπαραγωγή των στερεοτύπων αυτών δημιουργεί δύο βασικά προβλήματα. Πρώτο, μέσα από την αναπαράστασή τους τα ενισχύει και τα καθιστά ικανά να παγιώσουν την πατριαρχία, αφού αποτελούν τη βάση της (Connel 1995). Δεύτερο, η αναπαράσταση των στερεοτύπων του κοινωνικού φύλου υπονοεί ότι η ταυτότητα της γυναίκας, με τις αναπαραστάσεις και τα χαρακτηριστικά που της δίνονται, μπορεί να καλύψει όλες τις γυναίκες. Δεν μπορεί όμως, να υπάρξει μία ομοιογενής κατηγορία που να εντάξει όλες τις γυναίκες ανεξάρτητα με τις συνθήκες της ζωής τους και την κοινωνικοπολιτική τους τάξη (Fuss 1989, Yuval-Davis 1997). Έτσι, μεγάλη μερίδα γυναικών που δεν ανταποκρίνονται στα προσδιδόμενα στερεοτυπικά χαρακτηριστικά της αποκλείεται από την ίδια της την κατηγορία. Ο αποκλεισμός και η χρήση των στερεοτυπικών αναπαραστάσεων για τις γυναίκες είναι ιδιαίτερα προβληματική στα πλαίσια των Ευρωεκλογών, επειδή η επί ίσοις όροις ένταξη των γυναικών στην πολιτική, προϋποθέτει την απαλλαγή από τα στερεότυπα που για τόσα χρόνια τις κράτησαν μακριά από αυτή.

Θα γίνει μία προσπάθεια παρουσίασης και ανάλυσης των βασικών στερεοτύπων που παρουσιάστηκαν κατά κόρον στις εφημερίδες που μελετήθηκαν και μία ακόλουθη αναφορά στον τρόπο που αυτά προβληματοποιούνται. Οι τρεις βασικές στερεοτυπικές αναπαραστάσεις του γυναικείου φύλου στις υπό μελέτη εφημερίδες είναι πρώτο, η αναπαράσταση της γυναίκας με την ιδιότητα της μητρότητας (ούσα α απριόρι μάνα)

⁵ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. <http://www.5050democracy.eu>

δεύτερο, η πρόσχωση του χαρακτηριστικού της ευαισθησίας ως γενικευτικού χαρακτηριστικού για τις γυναίκες και τρίτο η εστίαση στην εξωτερική εμφάνιση των γυναικών.

«Οι γυναίκες είναι πάνω από όλα μάνες»

Υπήρξε έμφαση του λόγου των εφημερίδων στη μητρότητα των υποψηφίων, η οποία υπονοεί την ταύτιση της γυναικείας υπόστασης με τη μητρότητα. Η ιδιότητα της μητρότητας δηλαδή, φυσικοποιείται ως η μόνη και κύρια επιλογή για τη γυναίκα. Αυτός ο λόγος είναι προβληματικός επειδή πρώτο, δημιουργεί την πεποίθηση ότι οι γυναίκες είναι «φτιαγμένες για να γίνουν οπωσδήποτε μάνες». Δημιουργεί δηλαδή, μία κοινωνική προσταγή για την τεκνοποίηση που έχει αντίκτυπο πάνω στο γυναικείο σώμα (Χαλκιά 1997, 1998). Έτσι, γυναίκες που δεν τεκνοποιούν στιγματοποιούνται επειδή δεν επιτέλεσαν «το σκοπό τους». Κατά δεύτερο, όταν τονίζεται τόσο πολύ η μητρότητα στις γυναίκες υποψηφίους, δημιουργείται η αίσθηση ότι είναι ικανές να είναι πολιτικοί επειδή είναι μάνες. Το επιχείρημα αυτό χρησιμοποιήθηκε πολλές φορές στην αναπαράσταση του λόγου των γυναικών πολιτικών κατά την προεκλογική περίοδο. Ο λόγος που θέτει τις γυναίκες πολιτικούς ικανές για την πολιτική επειδή έχουν την εμπειρία της μητρότητας, δημιουργεί ένα διαχωρισμό ανάμεσα στις μάνες και στις μη μάνες, καθιστώντας τις μάνες ικανότερες πολιτικούς. Δημιουργείται, με αυτό τον τρόπο, ένας αποκλεισμός ανάμεσα στις ίδιες τις γυναίκες. Ο διαχωρισμός αυτός δεν είναι βεβαίως το ζητούμενο σε μια εκδημοκρατικοποιημένη πολιτική σκηνή. Το ζητούμενο είναι η δημοκρατική αντιπροσώπευση όλων των αντρών και των γυναικών και όχι η αντιπροσώπευση συγκεκριμένων κατηγοριών γυναικών ή αντρών.

Η χρήση του στερεότυπου περί «ευαισθησίας» των γυναικών πολιτικών

Επιπρόσθετα, παρατηρήσαμε, στις υπό μελέτη εφημερίδες, τη χρήση του λόγου περί ευαισθησίας των γυναικών. Ο λόγος αυτός προσδίδει στερεοτυπικά την ευαισθησία στις γυναίκες ως ένα αποκλειστικό χαρακτηριστικό τους το οποίο φυσικοποιείται και κανονικοποιείται. Ας μην ξεχνάμε όμως ότι αυτό το στερεοτυπικό χαρακτηριστικό προβλήθηκε ανάμεσα σε άλλα ως ένα από τα εμπόδια της εισδοχής των γυναικών στην πολιτική σκηνή (Currell 1974, Kirkpatrick 1974, Pateman 1989). Η αναπαραγωγή της αντίληψης για τη γυναικεία ευαισθησία θεμελιώνει στη βάση φυσικοποιημένων χαρακτηριστικών την πατριαρχική κυριαρχία τόσο στην πολιτική όσο και την κοινωνική ζωή αφού παγιώνει το επιχείρημα ότι οι γυναίκες λόγω της «ευαισθησίας» τους δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στη σκληρότητα της πολιτικής πραγματικότητας. Όπως όμως μας πληροφορούν οι Gidengil και Everitt (2003) η ευαισθησία αξιολογείται θετικά από τα ΜΜΕ

όταν αφορά άντρες πολιτικούς και αρνητικά όταν αφορά γυναίκες πολιτικούς. Έτσι, τα στερεότυπα περί «ευαισθησίας των γυναικών» ήταν και είναι τρόποι αποκλεισμού των γυναικών από την πολιτική σκηνή. Περαιτέρω, η αναπαράστασή των στερεοτύπων τις καθιστά μη πολιτικά όντα ακόμα και αν είναι εντεταγμένες στην πολιτική (Παντελίδου-Μαλουτά 1992). Η αναπαράσταση από τις εφημερίδες του στερεότυπου περί «ευαισθησίας της γυναικείας φύσης» είναι προβληματικό για ένα ακόμη λόγο. Η αναπαράσταση δημιουργεί προσδοκίες για ένα πιο δίκαιο Ευρωκοινοβούλιο. Αν οι γυναίκες μετά την εκλογή τους δεν δείξουν τη «γυναικεία ευαισθησία» τους τότε είναι εύκολο να θεωρηθούν ανάξιες πολιτικοί αφού δεν ανταποκρίθηκαν στις επιβεβλημένες προσδοκίες.

Η εστίαση στην εξωτερική εμφάνιση των γυναικών πολιτικών

Υπάρχει επίσης, όπως παρατηρήθηκε, ένας έμφυλος συμβολισμός των γυναικών στις εφημερίδες ο οποίος εστιάζεται στην εξωτερική εμφάνισή τους. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ένα εκτενέστατο άρθρο (Πολίτης 11 Ιουνίου 2009) για τις ενδυματολογικές επιλογές μίας συγκεκριμένης υποψήφιας. Όταν ο λιγοστός χώρος που αφιερώνεται στις γυναίκες αναλώνεται, κατά ένα μέρος, στο σχολιασμό της εμφάνισής τους και όχι στην προβολή των θέσεών τους τότε προβάλλεται συμβολικά η άποψη ότι στις γυναίκες μετρά περισσότερο το τι θα φορέσουν, πώς θα φανούν και όχι το τι θα πουν. Οι επιφανειακές αναπαραστάσεις των γυναικών πολιτικών υποβοηθούν και προβάλουν την άποψη ότι οι γυναίκες έχουν υποβοηθητικό ρόλο στην πολιτική και όχι πρωταγωνιστικό. Είναι αυτό που η Mary Wollstonecraft προβληματοποίησε πολλά χρόνια πριν λέγοντας χαρακτηριστικά ότι οι γυναίκες παρουσιάζονται σαν λουλούδια και οι άντρες σαν κορμοί που τις στηρίζουν. Επιπρόσθετα, όταν οι εφημερίδες παρουσιάζουν τις γυναίκες υποψήφιες με άξονα την εμφάνισή τους, παρακινούν το κοινό να ψηφίσει με αυτό το κριτήριο. Οι πολιτικοί που κρίνονται όμως με επιφανειακά κριτήρια δεν έχουν σημαντικό ρόλο στην υπόληψη του κοινού και έτσι περιθωριοποιούνται ακόμα και όταν μπουν στην πολιτική, έχοντας δευτερεύοντα ρόλο.

Συμπεράσματα

Με την πιο πάνω έρευνα καταδείχθηκε ο ρόλος που διαδραμάτισαν οι εφημερίδες στην παρουσίαση των γυναικών πολιτικών και των γυναικείων θεμάτων και τονίστηκε η δύναμή τους, ως φορείς παγιόποιησης των κοινωνικών στερεοτύπων για το φύλο, μέσα από την εξουσία που τους δίνει η δυνατότητα του λόγου που μπορούν να προβάλουν.

Το αισιόδοξο είναι ότι οι εφημερίδες όπως και όλα τα άλλα ΜΜΕ έχουν τη δύναμη να ανατρέψουν κάθε μορφή εξουσίας. Παρόλο που τα ίδια τα ΜΜΕ παράγουν τις κοινωνικές ανισότητες του φύλου, έχουν και τον τρόπο να τις εξασθενήσουν (MIGS 2005). Έτσι, είναι πλέον απαραίτητη η ευαισθητοποίηση αρθρογράφων, δημοσιογράφων, αρχισυντακτών κ.α. να τυγχάνουν συστηματικής κατάρτισης για θέματα ισότητας. Οι εφημερίδες, που ακόμα και αν οι πολιτικοί αρχηγοί αγνοούν τα κοινωνικοπολιτικά προβλήματα των γυναικών (Βασιλειάδου 2002), αυτές να αρθρώνουν λόγο και να υποστηρίζουν τα κινήματα υπέρ της εκδημοκρατικοποίησης της πολιτικής σκηνής. Οι εφημερίδες πρέπει να έχουν κριτικό μάτι και να παρουσιάζουν την έμφυλη διάσταση των πολιτικών, και όχι μόνο, τεκταινομένων προς τη δημιουργία μίας δημοκρατικότερης κοινωνίας.

Όμως, δυστυχώς, παρατηρήθηκε μία αριθμητική δυσαναλογία ανάμεσα σε άντρες και στις γυναίκες αρθρογράφους. Ιδιαίτερα στο πολιτικό ρεπορτάζ οι άντρες υπερτερούν από τις γυναίκες, ενισχύοντας τη στερεοτυπική πεποίθηση ότι οι άντρες «ξέρουν καλύτερα από πολιτική». Θα πρέπει να ανατραπεί αυτό το αποδυναμωτικό για τις γυναίκες στερεότυπο.

Η μελέτη έδειξε την απουσία των γυναικών υποψηφίων από τις εφημερίδες Πολίτης και Φιλελεύθερος στα πλαίσια των Ευρωεκλογών του 2009. Η απουσία των γυναικών στις εφημερίδες αυτές υφίσταται και όταν ακόμα γίνεται λόγος για ζητήματα που τις αφορούν άμεσα και έμμεσα. Ακόμα και όταν οι γυναίκες αναπαριστούνται στις εφημερίδες, καλύπτονται από τα κοινωνικά στερεότυπα για το κοινωνικό φύλο, ενδυναμώνοντας τον πατριαρχικό λόγο που θέλει τις γυναίκες να έχουν ρόλο συμπληρωματικό και όχι κύριο στα πολιτικά δρώμενα.

Το ζητούμενο είναι η αξιοποίηση της δύναμης και της επιρροής που έχουν οι εφημερίδες για την αναπαράσταση των γυναικών πολιτικών και η αναπαράστασή τους με ίσους όρους, τόσο αριθμητικά όσο και ποιοτικά. Οι εφημερίδες αλλά και τα ΜΜΕ γενικότερα μπορούν να προσφέρουν στην εκδημοκρατικοποίηση της πολιτικής σκηνής, και της κοινωνίας κατά επέκταση.

Βιβλιογραφία

- Ang, I. and Hermes, J. 1991 Gender and /in Media Consumption in *Mass Media and Society* ed. J. Curran and M.Gurevitch, London: Edward Arnold.
- Baudrillard, Jean (1988) *Selected Writings*. (Ed. Mark Poster). Cambridge: Polity Press.
- Bell, A. (1991) *The language of news media*. Oxford : Blackwell.
- Connell, R.W. (1995) *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Currell, M. E. (1974) *Political Woman*. London: Croom Helm.
- Duncan, C.M., (1994) The politics of women's body images and practices: Foucault, the panopticon, and shape magazine. *Journal of Sport and Social Issues*, Vol. 18, No. 1: 48-65.
- Eisenstein, Z. (1994) *The color of Gender- Reimagining democracy*. Berkley, CA: University of California Press.
- Everitt, J. and Gidengil, E. (2003) Tough Talk: How Television News Covers Male and Female Leaders of Canadian Political Parties in Manon Tremblay and Linda Trimble, eds., *Gender and Electoral Representation in Canada* Oxford University Press: 194-210.
- Foucault, M. (1977) *Discipline and Punish: The Birth of the Prison* London: Penguin Books.
- Foucault, M. (1980) *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*, edited by Colin Gordon, London: Harvester.
- Friedan, B. (1965) *The Feminine Mystique* London: Penguin Books.
- Fuss, D. (1989) *Essentially Speaking: Feminism, Nature and Difference*. New York and London: Routledge.
- Geis, M. L. (1987) *The language of politics*. New York: Springer-Verlag.
- Halkias, A. (1998) Give Birth for Greece! Abortion and Nation in Letters to the Editor of the Mainstream Greek Press", in: *Journal of Modern Greek Studies*, Volume 16.
- Halkias, A. (1997) Reproducing Greece: Nation and Gender in the News Coverage of the Greek Press in: *Revue Mesogeios*, Volume 16: 25-41.
- Hall, S. ([1973] 1980) Encoding/decoding. In Centre for Contemporary Cultural Studies (Ed.): *Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies, 1972-79* London: Hutchinson 128-38.
- Kirkpatrick, J. L. (1974) *Political Woman*. New York: Basic Books.
- Mediterranean Institute of Gender Studies, (2005) *The Gender and Media Handbook: Promoting Equality, Diversity and Empowerment*. Nicosia.
- Modleski, T. (1984) *Loving with a Vengeance: mass-produced fantasies for women*. London: Methuen.
- Pateman, C. (1989) *The Disorder of women: Democracy, Feminism and Political Theory*. Cambridge: Polity.
- Portraying Politics (2005 – 2006) <http://www.portrayingpolitics.net> (Last accessed 5/7/2009).
- Radway, J. (1987) *Reading the Romance: Women, Patriarchy, and Popular Literature* London: Verso.
- Rai Consultants Public ltd (2009) Αποτελέσματα Έρευνας Αναγνωσιμότητας Μάρτιος – Μάιος 2009. Λευκωσία.

- Searle, J. R. (1979) *Expression and meaning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tuchman, G. (1978) *Making News: A Study in the Construction of Reality*. New York: Free Press.
- Vassiliadou, M. (2002) Questioning Nationalism. *European Journal of Women's Studies* Vol. 9, No. 4: 459-482
- Yuval-Davis, N. (1997) *Gender and Nation*. London: Sage.
- Παντελίδου-Μαλουτά, Μ. (1992) *Γυναίκες και πολιτική. Η πολιτική φυσιογνωμία των Ελληνίδων*. Αθήνα: Gutenberg.
- Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου (2006) Το Στατιστικό Πορτραίτο της Γυναίκας της Κύπρου. Λευκωσία.
- Συμβούλιο της Ευρώπης (1998) Ένταξη της Διάστασης του Φύλου: Γενικό Πλαίσιο, Μεθοδολογία και Παρουσίαση Καλών Πρακτικών. Στρασβούργο.
- Τσολακίδου, Π. (1996) Το φύλο της Γλώσσας: Οδηγός μη – Σεξιστικής Γλώσσας για το Δημόσιο Ελληνικό λόγο. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνίδων Επιστημόνων.